

Felles menneskelige verdier

Av **Terje Kato Stangeland**, Sivilingeniør, Master of Management og Cand.mag.

I rettferdighet er alle dyder summert opp.

Aristoteles

Finnes det verdier som er felles for forskjellige religioner og livssyn og på tvers av kulturer og landegrenser? Utvilsomt. Disse verdiene kan vi kalle felles menneskelige verdier. Selv om disse verdiene er felles for mange mennesker og samfunn, vil det være forskjeller i vektleggingen av verdiene (verdihierarkiet) og begrunnelsen for disse. Nedenfor er en oversikt over en del verdier som kan kalles for felles menneskelige verdier. De kan utledes fra et etisk prinsipp som kalles den gylne regel.

Etikken gylne regel

Etikkens gylne regel – eller gjensidighetsprinsippet – er en grunnleggende norm for hvordan vi bør handle mot hverandre. Det finnes to hovedformuleringer, en såkalt positiv og en negativ: "Gjør mot andre hva du vil at andre skal gjøre mot deg." Og: "Gjør ikke mot andre hva du ikke vil at andre skal gjøre mot deg."

Den gylne regel har blitt formulert i mange kulturer og religioner, og av mennesker til ulike tider, på ulike steder og uavhengig av hverandre. Eksempler er:

Han handlet mot andre som om det gjaldt ham selv.

Kong Tang (ca. 1700 f.v.t.)

Når et menneske handler etter samvittighetens og gjensidighetens prinsipper, er han ikke langt fra den moralske lov: Hva du ikke ønsker at andre skal gjøre mot deg, gjør det ikke mot dem.

Kon Fu Tse (551-478 f.v.t.)

Alle skjelver for vold. Alle frykter døden. Idet man setter seg i andres sted, skal man ikke drepe og ikke la drepe.

Dhammapada vers nr.129 (Buddhismen)

Hvorledes kunne vi innrette vårt liv på det beste og det rettfærdigste? Når vi ikke selv gjør det vi laster hos andre.

Thales fra Milet (640?-550 f.v.t.)

Så sant jeg er tilregnelig, skal jeg gjøre mot andre som jeg vil at andre skal gjøre mot meg.

Platon (429-347 f.v.t.)

Du skal elske din neste som deg selv.

Bibelen, Tredje Mosebok, 19:18

Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, skal også dere gjøre mot dem. For dette er loven og profetene i en sum.

Bibelen, Matteus, 7:12

Gjør ikke mot din neste noe du ville mislike dersom det ble gjort mot deg. Dette er hele loven. Resten er kommentarer.

Talmud Shabbat, 31a (Jødedommen)

Handle ikke urettferdig, og dere skal ikke bli behandlet urettferdig.

Koranen, 2:279 (Islam)

Dette er pliktens sum: gjør aldri mot andre noe som ville volde smerte dersom det ble gjort mot deg.

Mahabharata, 5:1517 (Hinduismen)

Sår ikke andre, for du ønsker ikke selv å bli såret.

Udana Varga, 5:18 (Buddhismen)

Bare det menneske er godt som avstår fra å gjøre noe mot andre som det ikke finner godt for seg selv.

Zarathustra: Dadistan-i-dinik, 94:5 (Zoroastrismen)

Et menneske bør vandre omkring og behandle alle vesener som det selv ville ha blitt behandlet.

Sutrakritanga 1.11.33 (Jainismen)

Gjør ditt beste for å behandle andre slik du ville ønske å bli behandlet selv.

Mencius VII. A.4 (Konfusianismen)

Se på din nabos vinning som din egen vinning, og din nabos tap som ditt eget tap.

T'ai Shang Kan Yin P'ien (Taoismen)

Den som er i ferd med å ta en spiss pinne for å pirke i en fugleunge bør først prøve det på seg selv for å kjenne hvor vondt det gjør.

Ordtak fra Yoruba, Nigeria

Hverken drep eller skad din neste, for det er ikke ham du skader, det er deg selv du skader. Gjør godt mot ham og gi ham derfor flere lykkelige dager slik du gir det til deg selv. Gjør ikke galt mot eller hat din neste, for det er ikke ham du gjør galt mot, men deg selv.

Shawnee-indianerne (Nord-Amerika)

Den gyldne regel kan dermed sees på som noe allment og grunnleggende for mennesket. Den gyldne regel kan brukes til å avlede verdier.

Fellesmenneskelige verdier og normer

En verdi kan defineres som noe vi ønsker å oppnå eller opprettholde. Det kan være en ønsket tilstand eller et mål vi streber etter å nå, f.eks. et samfunn eller en organisasjon basert på likeverd, frihet, rettferdighet, likhet og medmenneskelighet.

Nedenfor er det en oppstilling av en del verdier og normer laget av Kristian Horn med utgangspunkt i en oversikt av moralfilosofen Millard Spencer Everett, som igjen har hentet de fleste av disse verdiene fra Aristoteles. Oversikten viser en del fellesmenneskelige verdier eller dyder, hvor verdien er en dyd som den gyldne middelvei mellom "mangel" og "overdrivelse". Det kan utledes og stilles opp flere verdier enn det som er angitt her.

Mangel	Dyd	Overdrivelse
Løgnaktig	Sannferdig	Taktløs sannhetsivrig
Uærlig	Ærlig	Oversamvittighetsfull
Mistenksom	Tillitsfull	Letroende
Gjerrig	Gavmild	Dumsnill / ødsel
Urettferdig	Rettferdig	Fanatisk
Selvisk	Uselvisk	Lar seg lett utnytte
Grusom	Vennlig	Sentimental
Intolerant	Tolerant	Likeglad
Illojal	Lojal	Blindt ukritisk lojal
Ulydig	Lydig	Føyelig
Lovbryter	Lovlydig	”Paragrafrytter”
Ødsel	Sparsommelig	Gnieraktig
Utålmodig	Tålmodig	Lide lenger enn nødvendig
Hissig	Godlynt	Uengasjert
Smålig	Høymodig	Altfor overbærende
Servil	Uavhengig	Gjenstridig
Svak	Bestemt	Stri
Skrytende	Beskjeden	Selvundervurderende
Simpel	Verdig	Hovmodig
Uforskammet	Tilbakeholden	Sky
Vulgær	Dannet	Snerpet
Reservert	Vennlig	Øyetjener
Selvnyttende	Måteholden	Asketisk
Lat	Flittig	Stresset
Vaklende	Besluttsom	Ubesindig
Taktløs	Taktfull	Påtrengende regelrett
Upålitelig	Pålitelig	Anstrengt prektig
Likeglad	Solidarisk	Unødig kravstor på sin gruppes vegne
Hensynsløs	Hensynsfull	Påtrengende

Tabell: Oversikt over en del fellesmenneskelige verdier (dyder)

Verdivalg

Hvilke verdier som er viktige for den enkelte kan variere. Til daglig tenker vi kanskje ikke så mye over hvilke verdier vi har eller ønsker å stå for. I situasjoner hvor vi opplever noe vi reagerer sterkt følelsesmessig på, det kan være positive eller negative følelser, kan si noe om hva som er verdifullt for oss. Reagerer vi med avsky på en hendelse, vil det være en indikasjon på at en

viktig verdi for oss ikke er ivaretatt. Tilsvarende hvis vi reagerer med stor glede på en hendelse, vil det si noe om hva som er viktig for oss.

Noen ganger kommer vi i situasjoner der vi står foran et valg og hvor det er slik at uansett hva vi gjør ikke kan ivareta alle verdier som er viktige for oss. Vi står oppe i et etisk dilemma. Det er i slike situasjoner at vi tvinges til å velge hvilke verdier som er de aller viktigste og som skal veie tyngst. Slike valg er ikke enkle. Spesielt vanskelig kan det være hvis flere sammen skal komme fram til enighet og hvor faren for å overkjøre en eller flere er til stede.

I en virksomhet må man velge ut hvilke verdier som skal være de dominerende.

Til slutt: Ledere har et spesielt ansvar for å synliggjøre hvilke verdier som er viktige i bedriften. Ledere er gjennom sin atferd eksempler på hvilke verdier som gjelder i praksis og må derfor gå foran som et godt eksempel. Ledere må også stille høyere krav til seg selv enn til sine medarbeidere.